Nadal a l'església vella

INTRODUCCIO

Tothom sap, que el primer Nadal tingué lloc en un Estable de Betlem, ara fa 1966 anys, quan Maria, esposa de Josep, trobant-s'hi de pas justament amb el seu marit, per tal de donar compliment a una llei d'empadronament, va infantar a Jesús. De llavors ençà, s'han celebrat moltes Nadales i, naturalment, aquestes celebracions, es feien d'acord en la manera de ser, de pensar i de viure de cada época. No és pas la meva intenció — ni em considero amb prous aptituts per a fer-ho — explicar com celebraven el Nadal la gent de les diferents épogues en el llarg d'aquests XX segles de Nadala, simplement em limitaré a fer una breu descripció de com el celebraven els nostres avis fa uns quants de segle enrera. Per això, m'he valgut de les explicacions d'algunes persones que visqueren aquella época, — especialment del que havia sentit contar als meus pares — i també he espigolat quelcom en escrits d'aquell temps.

LA VIGILIA

Tenint en compte, que 75 anys enrera, la Missa del Gall tenia lloc a les 6 del matí del dia de Nadal, els preparatius podien fer-se en la vigilia. No em referiré a la preparació dels grans àpats en les cases particulars, vull parlar del trasbals del pobre sagrer Hector en l'arrenjament de l'església. Aquell dia requeria un diseable general i els llargs estrenyedors i els espolsadors, no parauen: arte els candelabres, era questió de rentar els culs de cirí per una de bon debotte. Seguramant que l'escassetat de flors de la temporada, era suplert amb flors artificials, a les que eren molt aficionats la gent de l'época, com també duien abundar les ramades de boix, però, l'agenciament típic de la diada eren les garlandes de «nadales» pintades a una professional alcada i que donaven el toch a l'església. Aquestes pagarelles anomenades «nadales», no eren altra cosa que un enfilall de rodones de paper de diferents colors, combinats perquè fossin el seu efecte, i segurament que en la senzillesa de les gents d'aquell temps ho aconseguien plenament, perquè en les vàries persones de certa edat que jo he parlat, totes m'han subratllat aquest sistema d'agençament. També era l'hora de construir el monumental pessebre en el presbiteri, tocant a la barana, en el cantó de la sacristia. Com sigui, que en aquell temps, els pessebres eren escassos, — jo solament he pogut obtenir noticies concretes d'aquest i del que feien a can Maurici, que segons sembla era famós i molt visitat— per això era un verdader acontaixement el pessebre de l'Església Vella.

Una altre tasca de la vigilia, o potser d'abans i tot i en aquella matinada no hi havia d'haver lluna, era la de prevenir-se amb temps contra la foscà, donca l'església quela un xic apartada del poble i de les masies; era questió de tallar unes quantes lloças de jeia amb els seus plomalls hi tot, i amb més o menys traca construir «fatxes» —una mena de torxes— per il·luminar el camí.

I encara, abans d'anar a dormir, quan els ocells ja eren a joc, s'aplegaven algunes joves per anar a caçar cotxes, per deixar anar dintre l'església en la Missa del Gall. Per caçar aquests ocells, que acostumen a dormir en les barraques de las vinyes, era necessari una certa habilitat; en primer lloc es tapava el portal de la barraca amb un tapaboques i entrant a dintre «encenia qualcom que fes llum per buscar els ocells adormits i agafar-los abans no es desconsolessin, donca llavors, ja era mes difícil agafar-los. Així, amb una mica de sort, es feia un bon recapte de cotxes, que a l'endemà deixats en llibertat dintre l'església, seria una nota mes d'alegria del Nadal d'antany, donca era considerada, quasi mes que avui, la festa de tothom.

LA DIADA

Ja havem dit, que la Missa del Gall es celebrava en aquells temps a les 6 del matí, i en el mes de desembre encara és negra nit. Com sigui que l'església s'esquela a un quart d'hora del poble, el sereno a les cinc ja començava a trucar casa per casa, ajudat d'algún fadrí, el crit de: «A matines, (1) que ja toquen!», i així, per totes les cases del poble. Si no hi havia lluna, en aquella hora la foscà era total, i, els més previsors encenien les seves fatxes per il·luminar el camí fins a l'església, i aprofitant la claror d'aquestes originals torxes, els que no en portaven s'agrupaven als que n'anaven provists, i així formaven escamots que alegrement es dirigien a Sotaribas. No cal dir que tothom anava ben abrigat, les dones

amb les seves nuves de llana i els homes amb un tomb de tapabocques. Una nota curiosa que m'han confirmat diferentes fonts, és la de que molts homes, abans d'emprendre el camí, s'aturaven a la taberna de cán Joan de la Torre, situada davant la casa de la vila actual, a fer la copeta de barreja o anís i comprar quatre carquinyolis pels infants i la muller, que rosegaven fent camí per tal de desdejunar se. Així anaven aplegant-se poc a poc dintre l'església, les colles que venien del poble i les de les masies. Ja al començar les «maitines», les cotxes caçades al vespre anterior, eren deixades anar dintre l'església, tan il·luminada com el sistema de cera i oli de la época permetia. Durant tota la missa, —segurament per exteriorizar l'alegria del Nadal— hi havia bastant aldarull, pero durant l'adoració de l'Infant Jesús, els cants es barrejaven amb els sons de les trompetes, acordeons i rossinyols, espécie de xiulets de terra cuita que s'acostumaven a comprar en la fira de Santa Llúcia que es celebrava a Sitges expressant d'aquesta manera, tota la joia del Naixement de Jesús.

Acabada la Missa del Gall, amb l'albada el fred era més viu, al sortir de l'església, les converses eren animades i a la plaça no era extrany veure-hi algún grup d'amics que feasin plana per després d'esmorzar, així com diverses famílies desitjant-se mútuament les bones festes.

D'arribada a casa, s'encenia un foc com un infern—valgui l'expressió popular—i tothom s'aplegava al volt de la llar, esperant que les flames deixessin pas a les brases, per fer la gran torrada de pa, que juntament amb els menuts del gall mort a la vigilia, servien per entretenir la gana esperant l'hora del gran ápat.

Era una nota típica del Nadal, el costum que tenien els forners d'obsequiar als seus parroquians amb una coca rodona, que acostumaven a beneir en la Missa del Gall. També, sembla que en aquell temps, i precisament en el mateix dia de Nadal, al sereno ja passava a recollir la seva estrena, felicitant les Pasques, i eren poques les cases, que no li donguessin cinc o deu céntims com a cosa extraordinaria. Per cert, que una d'aquestes felicitacions d'aquella época, escrita en llengua castellana, m'ha estat recitada per un vellet de més de 80 anys i no puc resistir la temptació de transcriure-la per ambientar més aquestes notes del Nadal a l'Església Vella:

«Todas las noches velando,
entre nublado y sereno,
entre llavias y algún trueno,
por las calles voy rodando.
Anuncio de cuando en cuando,
el tiempo y la hora que es
y si algún vecino a la vez
mi auxilio necesita,
voy corriendo donde habita
a servirle con presteza.
Llenos de felicidad,
sin quebrantos ni dolores,
gocen ustedes señores
las Pascuas de Navidad.»

I com a punt final, una suggerència: Seria molt difícil en els temps actuals una Missa del Gall a l'Església Vella?

P Carbonell i Grau

(1) La veu popular deia matines, però segurament vol'en expressar «maitines»

La Mare de Déu de Gràcia i l'heroi ribetà Andreu Planas

En la partida de Miralpeix, terme de Ribes i actualment Parròquia de Sitges des de 1912, dalt d'un turonet hi ha enclavada l'Ermita de la Mare de Déu de Gràcia, que compta més de vuit segles d'existència, tan lligada a la història de Ribes i de la rodalia com també a la del famós Andreu Planas. Andreu Planas era lloctinent del senyor del Castell de Ribes, Ramon Mir, qui a la vegada era germà d'Arnau Mir, senyor del Castell de Sant Martí Sarroca.

A començament del segle III esdevingué a Catalunya una invasió dels moros Almogàvits que, apoderant-se de bona part de Castella la Nova, arribaren al territori català, s'apoderaren del Castell d'Olèrdola per sorpresa, i continuant la seva empenta, arribaren a posar setge al Castell de Gelida. L'objectiu principal era arribar a Barcelona.

Refets de la sorpresa els habitants del país, aixecats amb armes, arribaren a tallar les comunicacions entre Olèrdola i la Gelida, resultant fallida per els moros l'acció bèlica contra Barcelona; evacuaren el Castell d'Olèrdola i, amb el cap moix, s'entornaren allà d'on havien vingut. La primera derrota dels Almogàvits, fou obra principalment dels dos germans Mir, Arnau i Ramon, senyors dels Castells de Sant Martí i Ribes, i dels homes de guerra tals com Andreu Planas, qui actuant en columnes volants, no deixaven als moros un moment de repòs.

Però els Almogàvits no cedien fàcilment; al cap de poc temps, el valí o reitó de Saragoça, amb un respectable exercit, atravessant l'Aragó i terres lleidanes encara moranes, arribà prop de Martorell; allí l'esperava el Comte de Cerdanya amb gent del Nord de Catalunya i del Penedès; el Comte, amb gran estrategia i per sorpresa, va caure damunt l'enemic, aniquilant gran part de l'exercit moro i matà el valí de Saragoça. L'exercit enemic, en gran part desfet, emprengué la retirada cap a Salou, essent hostilitzat gairebé tot el camí, no arribant més que romanalles d'un gros exercit. No faltaria Andreu Planas amb la seva columna capolant els enemics que tant mal havien fet al país.

De l'ocupació del país els havien quedat als Almogàvits dos castells: el de Miralpeix i el de Sant Gervasi, en ells on després es va edificar Vilanova.

La reconquesta d'aquests dos castells va esser obra exclusiva d'Andreu Planas; ell va reduir els dos, fent presonera la guarnició mora.

Apart dels documents antics, parlen d'Andreu Planas i de les seves gestes el canonge de Barcelona, Carafa, fill de Granollers, en la història que va escriure sobre moltes coses antigues de la diocessi de Barcelona; la va publicar en la primera meitat del segle XVI. Parla també de les gestes d'Andreu Planas de Ribes, però no sempre és prou exacte, com és ara, quan parla de la data en que va conquistar els dos castells i diu que va ser l'any 1125: en aquesta data feia molt anys que els moros no tenien aquests dos castells.

També recull la llegenda sobre la manera com va prendre el Castell de Miralpeix, segons la comptava el poble en el seu temps, que deia que Andreu Planas havia destacat un de la seva columna i es presentà davant de l'esmentat castell dient als mros que hi habia un peix vora a la platja, tan gros i extraordinari com mai n'havien vist cap. Els moros, tan cándis, segons la llegenda, varen sortir a veure el peix; d'aquesta manera Andreu Planas va entrar al castell i se'n apoderà.

Per donar gràcies a Déu per les victòries conseguides als moros, Ramon Mir i el seu lloctinent Andreu Planas, amb els habitants

Nadal

Quina tremolor una ampara
que s'ha fet goig en aquest fred d'hivern
i l'ens als llavis tallats hi ha la llosanca
que ens porta l'agraiment?
Als jardins s'han obert les últimes roses
i l'any que fineix se'n va dient adéu:
amb tot, al cor reposa
el clar misteri del Naixement de Déu
que sentim a nostra vora
en el record, l'esperança i el present
amb vellutat regust de possibre i molça
i un contrast subtil de fred i neu.
Dintre nostre, en pregonesa,
sentim la pau com els infants,
que sobre Betlem es posà una estrella,
sobre tot el món s'ha posat Nadal.

Jaume Gómez Puig

de Ribes, Sitges i La Geltrú, edificaren com a record i padró l'Ermita de la Mare de Déu de Grácia o de la Anunciació.

¡Seria una llástima que es deixés perdre i enrrunar aquest santuari que estotjà tan bells records históricos, i que tanta devoció li professaven els nostres avantpassats!

Fra Josep M.ª Coll, O P.

L'ESPORT A CASA NOSTRA

En ple Campionat de 2.ª Regional

Ens plau recollir en aquestes planes, la magnífica activitat que en la present temporada, està desenrrotllant el C. D. RIBAS: en primer lloc per felicitar la tasca ferma i constant dels seus dirigents i l'esforç de tots els jugadors que formen l'equip. Pujar de categoria, va suposar un lloable afany, pero mantenir-se en la mateixa significa un continuat esforç de tots els qui formen la família del Club, començant pels seus dirigents, passant pels jugadors i entrenador i acabant pels entusiastes socis i seguidors, que no li regategen el seu entusiasta aplaudiment i ajut econòmic.

Quan escrivim aquestes ratlles, està finalitzant la primera volta d'aquest Campionat de Segona Categoria Regional, Grup P, i el nostre equip, resta en una línea de regularitat, com ho demostra el fet de sumar un positiu. Havem perdut i igualat un partit a casa, pero n'hem guanyat un a fora i empatat dos, pero, amb el ben entés, que el partit guanyat ho fou amb el nostre veí de Sitges que va a la cua de la classificació, i un dels igualats amb un equip de Vilanova, cosa que demostra que tenim un bon conjunt per guanyar els partits de camp propi, pero ens falla en els desplaçaments. Será per equivocar la tàctica? O bé, perquè ja ens contentem guanyant els partits de casa solament? Reconeixem que havem estat bastant de desgràcia amb les lesions, pero a part d'això, hi ha quelcom que no rutlla prou bé en l'equip. Si analitzem les ratlles una per una, veurem que la porta es ben segura, que tenim una defensa que forma un bloc massís i difícil de passar, i una ratlla mitja magnífica, tan en la defensa com en l'atac; tenim una davantera que... aquí es on falla, al nostre entendre, l'engranatge de l'equip. No neguem alguna bona individualitat, però com a ratlla compacte que enllaci amb la resta del conjunt i que xuti amb facilitat a porta, no és regular. Quants gols s'han marcat a fora?. Si la memòria no em falla, solament quatre. Si ens excusem en les lesions, haurem d'admetre que no tenim bons suplents pero jo em decanto a creure, que tot plegat es una falla tàctica i potser quelcom psicológica, perque el mateix conjunt en camp propi guanya.

—

Es questió doncs, de que els jugadors no es dessanimin i no surtin a jugar en els camps foranis amb complexa de derrota. I que consti, que voldria que tothom acceptés aquests comentaris com a crítica constructiva, perque, cada hu en el seu lloc, dirigents, jugadors i seguidors, segueixin avant amb entusiasme, perque la consigna, no solament sigui de no baixar de categoria, sino de quedar ben classificats.

4 x —

Gusnires

L'alegria de Nadal,
quina alegria fan dolça,
dels llavis devalla al cor,
el cor agrait la copsa
i la fa brollar pels ulls
feta rosada amorosa.
L'alegria de Nadal,
és l'alegría més dolça.

Glòria a Deu, pau a la terra
els Angelets van cantant,
entorn de l'humil Pessebre,
del seu Déu, fet un Infant.
Ajuntem nostra lloança
al concert Angelical,
exaltem-lo amb vera joia
la nit santa de Nadal.

Rosa Giralt